

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

מעביד שקיזז משכרו של נהג אמבולנס בטענה של טעות בחישוב השעות הנוספות

תיק ממונות מס' 1208-סח

(מהד' כט ניסן)

נושא הדיון

א' עבד אצל ב' כנהג אמבולנס באגודה פרטית במשך שבעה חדשים תמורת שכר יסוד בתוספת שכר עבור שעות נוספות לפי מה שסיכמו ביניהם. כעת טוען המעביד שהתברר לו שטעה בשכר ששילם עבור השעות הנוספות, א', משום ששילם לו עבור שעות שלפי החוק אינן מגיעות לו, וב', משום שהתברר לו - על סמך הסתברות שהדיווח נראה מוגזם, וכן על סמך חקירת העובד עצמו והסכמתו להחזיר עבור חלק מהשעות הנוספות "ששתה בהן קפה" - שהעובד לא עבד בשעות אלו. לפיכך קיזז המעביד את הטעות מהשכר שהיה מגיע לעובד עבור החודש האחרון. הוא קיזז מאותו שכר גם ערבון על תביעה משפטית שהוגשה נגדו בגלל תאונה שגרם לאוטובוס, ויתכן שיחוייב עליה במשפט, אם כי הוא מוכן שהכסף יופקד בבית הדין עד לבירור התביעה המשפטית בענין התאונה.

א' טוען שמכיון שסיכמו ביניהם לפני תחילת העבודה על 8 שעות עבודה ביום שבהם יצטרך לבצע נסיעה אחת או שתיים לפי מה שיוטל עליו, ובזמן שיוותר לו בין הנסיעות יעבוד במה שצריך במשרד, ואם יעבוד מעבר ל-8 שעות יומיות ישולם לו שכר שעות נוספות לפי תעריף מסויים, אין המעביד רשאי לקזז לו כעת משכרו. לטענתו, כל השעות שדיווח עליהן היו במסגרת העבודה, חלקן משום ששב מאוחר מהנסיעות מחוץ לעיר, וחלקן הן שעות המתנה בין נסיעה לנסיעה ששהה בהן במשרד, כפי ההוראות. ב' משיב שאמנם סיכמו בתחילה שהשעות הנוספות יתחילו אחרי 8 שעות עבודה יומיות, אך כעת התברר לו ע"י יועץ מס שלנהג אמבולנס מחשיבים את השעות הנוספות רק מעבר ל-186 שעות חדשיות, משום שעבודתו בנסיעות חוץ (יצויין שבחוק שעות עבודה ומנוחה אין כזה סעיף, ואולי הבסיס לכך הם הסעיפים היוצאים מן הכלל של החוק, כמו סעיף 4.(א)(2)(ב) וסעיף 11.(4) לענין עובדים שמטפלים בחולים, אך בחוק אין איזכור ל-186 שעות חדשיות בעבודה של נסיעות חוץ, ואף את"ל שקיים כזה הסכם קיבוצי במד"א, אין זה מחייב שכך המנהג בחברה פרטית), ובנוסף, התברר לו

שהדיווח של א' על שעות העבודה היה מוגזם, וכבר בתחילה הודיע לעובד שכשיהיה לו זמן ואפשרות יבדוק את שעות העבודה שלו, אך עד לאחרונה לא היה לו את הזמן לכך, וכשבדק וחקר את העובד מסתבר לו שהיו הרבה שעות שהעובד דיווח עליהן כשעות עבודה ובאמת לא עבד בהן, ולכן החליט לנכות לו משכרו עבור השעות הנוספות המיותרות ששולמו לו. יצויין שהמעביד לא ביסס את טענתו שאת מספר שעות נוספות בעבודה של נהג אמבולנס מתחילים לחשב - לפי החוק - רק אחרי 186 שעות חדשיות. מאידך, העובד הציג רישומים מפורטים על שעות העבודה שלו מתוך יומן העבודה שרשמה המזכירה, וכן סיכומי שעות העבודה שהגיש בכל חודש, ושעל פי מסמכים אלו שולמה לו המשכורת.

פסק דין

א. מתקבלת הסכמת המעביד להפקיד בבית הדין את הערבון לתביעה המשפטית בגלל התאונה, שניכה ממשכורתו האחרונה של העובד. אם בסופו של ההליך המשפטי יחוייב האמבולנס בגרימת התאונה, ישולם הפיצוי מהכסף שיופקד בבית הדין, ואם יזוכה, יוחזר הכסף לעובד.

ב. גם אם יבסס המעביד את טענתו על חישוב חוקי של שעות נוספות לנהג אמבולנס, גם אז אין המעביד זכאי לתפוס מהעובד עבור חלק מהשעות הנוספות ששילם לו בעבר, בטענת "טעות" ו"אונאה" או "השטאה".

ג. באשר לתפיסת המעביד חלק מהמשכורת של החודש האחרון של העובד בטענה של "דיווח שקרי" על השעות הנוספות בחדשים הקודמים, טענה המתבססת על אומדנא וחקירת העובד, אך לא הוכחה ולא הובררה, מאחר שהעובד הגיש רישומים מפורטים שעל פיהם שולמו לו המשכורות, חייב המעביד להחזיר לעובד את הכסף שניכה מהמשכורת האחרונה שלו בסעיף זה.

(-) שמואל יגר

(-) דוד יהושע קניג

(-) אברהם דוב לוי, אב"ד

השאלות לדיון

א. נהג אמבולנס שקצב לו המעביד שכר יותר מממנהג המדינה, האם יכול לטעון "משטה הייתי בכך".

ב. האם יכול לטעון שפסק לו כן בטעות משום שסבר שכך מנהג המדינה, ועכשיו שנתברר לו הוא תובע שיחזיר לו האונאה.

ג. תפיסה של המעביד משכר שחייב לעובד, עבור חוב ישן.

ד. שולם לעובד שכר על פי שעות עבודה שרשם בפנקסו, האם בדיעבד יכול המעביד לומר שאינו מאמינו ולנכות משכרו.

תשובה

א. כתב המרדכי צ"ק סי' קעד ובהגמ"י שכירות פ"ט ה"ח צ"ס הר"י חזקיה שאם שכר אדם להביא רפואות לחולה, אם היה עוסק במלאכה שהפסיד לו כל כך, אז ניתן לו שכרו מל"ס אפילו יותר מכדי טורחו הרבה, אבל אם לאו הכי לא ניתן לו רק שכר טורחו, דדמי לצורח מצית האסורין דמ"י א"ל משטה אני כך, וטעמא דהוא מסוכן וחייב הספן להלילו וליטול שכר טורחו, וה"ל מלוא להביא רפואה לחולה וכו'. ובשמ"ק צ"ק קטז א כתב צ"ס הרמ"ה: מיהו דוקא כגון הני דמחייב ההוא שכיר לאיטפולי צההוא שכירות אי צחינס ואי צשכר, כגון שהיה צורח מצית האסורין דמיירי צאצידת גופו, וכגון זה צא צחציתו דמיירי צאצידת ממונו, דכיון דמלוא עליה לאיטפולי צאצידת גופו וצאצידת ממונו, היכא דלית ליה פסידא, וכי אית ליה פסידא לא שרי ליה למישקל מיניה טפי ממאי דאפסדיה, אמטו להכי מ"י א"ל משטה אני כך ואין לו אלא שכרו, הואיל והוא חייב לטפל בה צכדי שכרו וכו'.

מצואר צדצריהם שנחלקו אם היה עסוק במלאכה אחרת וצגלל ההתעסקות צהללת החולה הפסיד, האם נוטל כל מה שהפסיד או רק שכר טורחו, למרדכי נוטל שכרו משלם (וכ"כ צשמ"ק ש"ס צ"ס רצינו יהונתן), ולרמ"ה נוטל רק שכר טורחו. אבל אם לא הפסיד צאותה שעה מעבודה אחרת, גם למרדכי אינו נוטל אלא שכר טורחו, ואפילו קצב אחר יותר אינו חייב לו, משום שיכול לומר לו משטה הייתי כך, הואיל והוא חייב לטפל בחולה צכדי שכרו.

אבל הרמז"ן צ"ק ש"ס הביא דעת הרמ"ה צ"ס יש מי שסבר, דטעמא דצורח משום השצת אצידה ולפיכך אין לו שכרו אלא כפועל צטל, ולצדצריהם אין לרופא אלא שכר צטלה שלו, וכתב הרמז"ן עליו: לא מסתברא, דלאו חיובא דמלוא הוא אלא דינא הוא דלא מחייב אינש צתנאין צשעת הדחק מיותר מכדי דמיס (וכן הביא התשצ"ן ח"ד הטור השלישי סי' כ מ"י אצרהס אצן טוואה, הוצא צנתה"מ סוף סי' רסד). והיינו דלדעת הרמז"ן מה שיכול לומר משטה הייתי זה דוקא כשהתחייב לשלם לו מחמת דוחקו, אבל אם התחייב לשלם לו שלא מחמת דוחקו חייב לשלם כפי מה שהתחייב אע"פ שמלוא הוא עושה. וכ"כ מרדכי ש"ס סי' קעב ותשובות מיימוניות נזיקין סי' כב צ"ס רצינו יהודה לענין רפואות דדרך ליתן דמיס מרובה, ולא נאמר צזה שיחק צו.

ובשו"ע סי' רסד סעי' ו' וסעי' ז': היה זה צא בכד של דבש וזה צא בקנקנים ריקנים ונסדק כד הדבש וא"ל בעל הקנקנים אינו מליל לך דבש זה בקנקני עד שתתן לי חליו או שלישו או כך וכך דינרים וקבל עליו בעל הדבש וא"ל הן, הרי זה שחק צו ואינו נותן לו אלא שכרו הראוי לו, שהרי לא הפסידו כלום. וכן מי שצרח מצית האסורים וכו', ואם היה ליידי וא"ל בטל מלודתך והעצירני, נותן לו כל מה שהתנה עמו, וכן כל כיו"צ. וכתב הסמ"ע ס"ק יא דמ"מ שכר הראוי לו, דהיינו שכר הטירחא ושכר הכלים, לריך ליתן לו, דמיירי באיש הנשכר לאחרים לעסוק בכלים מלאכת אחרים ושכר צטילתו ניכר, דלולי שעסק בזה היה עוסק בשכירות אחרת, ואין עליו לבטל ממלאכתו בחינם בשביל הללת ממון של זה, ועוד נראה דאפילו אם ידוע שלא היה לו עסק אחר לעת עתה לעסוק בו, מ"מ לריך ליתן לו שכרו כאחר וכו'.

וכתב בשו"ע שם סעי' ח, עפ"י שו"ת הרשב"א ח"א סי' אלף רמ: דד"א בשלא נתן לו, אבל אם נתן לו בכל אלו הדברים אינו יכול להוליא מידו. וכתב בהגר"א ס"ק יח: דטעמא משום משטה ולא שייך בה"ג, ועיי' סי' פא סעי' כו. ע"כ.

לפי זה בנידון דידן ששכר עוצד להיות נהג אמבולנס, וקלצ לו שכר שעות נוספות יותר ממה שנהוג בשוק במקצוע זה, גם אם היה יכול לחזור בו בטענת השטאה (ואף בלי טענה, חנן טענין ליה, וכמו שפסק הרמ"א בשו"ע סי' פא סעי' א' ובש"ך שם ס"ק ו'), שהרי נהג אמבולנס הוא כמו להציא סממנים לחולה, ולא היה חייב לשלם לו יותר ממה שמשלמים על עבודה כזו בשוק, מ"מ זה דוקא לפני ששילם לו, אבל אחרי ששילם לו אינו יכול להוליא מידו בטענת השטאה.

ב. פסק הרמב"ם מכירה פי"ג הט"ו ושו"ע סי' רכז סעי' לג: השוכר את חצירו לעשות עמו צין בקרקע צין במטלטלין, אין לו אונאה מפני שהוא כקונה אותו לזמן, ועצדים אין בהם אונאה. וכתב בהגר"א שמקורו בגמ' כ"מ נו צ צעי רבי זירא שכירות יש לו אונאה או אין לו אונאה, ממכר אמר רחמנא אבל לא שכירות, או דלמא לא שגא, א"ל אביי מי כתיב ממכר לעולם, ממכר סתמא כתיב והאי נמי ציומיה מכירה היא. ודייק בקהלות יעקב שציעית סי' א' ס"ק ג' שמשמע שגם בשכירות פועלים היה שייך אונאה, שהרי לא הוליאם מכלל אונאה אלא משום דאדם הוקש לקרקעות, ואע"פ ששכירות פועלים אינה אלא הקנאת שעבוד מ"מ שייך דין אונאה, שהוא עכ"פ כמקח וממכר שנותן דמים עבור השתעבדות זו.

אבל הרמב"ן כ"מ שם כתב בשם י"א שהטעם שאין אונאה בפועלים הוא משום דלאו ממכר הוא, ונפ"מ לענין קבלנות, וביאר המהרי"ט ח"צ חו"מ סי' יט שמאחר שגופו קנוי אין כאן קונה ומקנה, דהמקנה הוא הדבר הנקנה, ובאונאה בעינין מקנה וקונה ודבר הנקנה. וכתב בתוה"ד סוף סי' שכג שאין לחלק בזה צין אינה צעה"צ לפועל לצין אינה פועל לצעה"צ, ובשניהם אין אונאה.

ובנידון דידן שנשכר לפי שעות עבודה, צודאי דינו כפועל שכיר ולא כקבלן, וצין לרמב"ם ושו"ע וצין לרמב"ן אין למעביד תביעת אונאה ששילם לו יותר מהנהוג בשוק, גם אם יצפס את טענתו שהחוק מחשיב לו שעות נוספות רק מעבר ל-186 שעות חדשיות. וממילא גם אינו יכול לטעון טענת "טענות" שאילו היה

יודע אז את החוק היה מסכס אתו פחות ממה שסיכס, כיון שגם אם היתה לו טעות, הרי זו טענת אונאה, ואין אונאה בשכירות.

ג. קיי"ל כרז נחמן צ"ק כח א דעביד אינש דינא לנפשיה. וכתב הרא"ש שם דוקא אם בא לגזול ממנו או שראה חפץ שלו בידו, אבל למשכנו בשביל חוב שחייב לו לית ליה רשותא. וכ"פ הרמב"ם מלוה ולוה פ"ג ושו"ע סי' לו סעי' ו. וכתב בשו"ת מהרי"ק שורש קסא הוצא צרמ"א סי' ד דלא מיקרי עביד דינא לנפשיה אלא במזיק לחצירו, אבל בתפיסה בעלמא שתפוס למשכון יוכל לעשות בכל ענין ולרדת עמו לדין וועיי ביאורו ביצועות דוד למו"ר ז"ל חו"מ סי' ה). ופסק בשער המשפט סי' ד שאם הלוח כופר לו בחובו רשות בידו למשכנו שלא בעדים כדי שיהיה נאמן על חובו צמיגו שלא תפס. אמנם בקל"ח סי' לו ס"ק ב כתב דלא שפיר עבדי אותן המערימין על דברי תורה וקודם צואם לדין תופסין מיד הצע"ד איזה חפץ כדי שיהיה לו מיגו להאמינו וכו', ומשום הפסד ממון לא שרי לעבור על דברי תורה, והמקום ימלא חסרון כיס במקום מלוה ויד לא ישלח לעבור על דברי תורה. ובסי' ד ס"ק א כתב בקל"ח צ"ח צ"ח מהרש"ל צ"ח צ"ק פ"ג סי' ה שכל שיש בידו משכון או פקדון יכול לעכבו אפילו לכתחילה כנגד חובו של חצירו או גזילתו, שזה לא נקרא עביד אינש דינא לנפשיה, שהרי לא תפס מחצירו אלא עיכב את שלו בשב ואל תעשה. אלא שמדברי הזהר פ' במדבר מצואר שהוא איסור גמור, ויש לזה פנים גם עפ"י נגלה והיא שיטת הריטב"א פ' הכותב שכל שבא ליד נפקד לריך למיעבד השצה מעלייתא, ועיי' ש"ך סי' נח ס"ק ט, לכן בעל נפש ירחק מזה. עכ"ל. ועיי' חכמת שלמה לשו"ע שם שבגמ' שבת קמח ב מפורש שהוא היתר גמור, ומיהו אפשר שאם בא לידו בתורת פקדון ממש גרע טפי, ושאיני התם שמתחילה לא נתכוין לשם פקדון כלל. ועיי' אמרי בינה חו"מ סי' י.

ובנידון דידן שעיכב חלק מהחוב שנתחייב לשלם לעובד עבור תשלום מיותר ששילם לו בעבר, יכול לטעון שעשה דין לעלמו כדי שתהיה לו טענה נגד העובד, שצכה"ג עביד אינש דינא לנפשיה, וכמו שכתב התומים סי' יב ס"ק ה דמי שידע שיש לו מלוה ישנה על חצירו רק שאין לו צירור וחצירו תוצע אותו ויודע כשיטעון צבי"ד שיש לו מלוה ישנה אללו דלא יהיה נאמן, יכול לעשות טלדקאות ותחבולות לייגע חצירו עד שיתפטר עמו ולהליל שלו במקלת, ואין כאן עוול, דקמי שמיא גליא ודברים מסורים ללב וכו'. ועיי' פס"ד ירושלים כרך ז עמ' רטז.

ד. דיווח העובד על שעות העבודה שעבד על פי הרישומים שלמזכירת המפעל ציומן העבודה, ועל פי זה שולמו לו המשכורות, נראה שזה דומה לחנווני על פנקסו שנפסק בשו"ע סי' לא סעי' ד, עפ"י שו"ת הרא"ש כלל פו סי' א, שאם יש רגלים לדבר חסובה טענתו טענת צרי להשבע עליה, וכתב הש"ך שאם פנקסו מדוקדק היטב וסומך עליו שהוא אמת יכול להשביעו אף בלי רגלים לדבר, שהרישום עלמו הוא כרגלים לדבר, ועיי' פס"ד ירושלים כרך ב עמ' לו.

מאידך, אם תפס המעביד חלק משכרו האחרון של העובד בגלל תביעה ישנה המתבססת על הסתברות

שהדיווח היה מוגזם ועל חקירת העוזד עלמו, תלוי הדבר במחלוקת הסמ"ע והש"ך צמי' עה סוף סעי' יז
אס מועילה תפיסה בטענת שמא עם רגלים לדבר, דלדעת הסמ"ע ס"ק מט מועילה תפיסה, ולדעת הש"ך
ס"ק סד וט"ז שס לא מועילה, ועיי' פת"ש ס"ק כ ונתה"מ צדיני תפיסה אות כ בשס חוות יאיר סיי קסה
שיש לפסוק כהש"ך, אלא שהעטרת לצי צשו"ת שצסוף הספר סיי עה פסק כהסמ"ע, וכתב הפת"ש שלפי
משל"מ מלוה ולוה פ"ד ה"ו אף קיס לי אין התופס יכול לומר כשהתפיסה עלמה במחלוקת שנויה, אך לפי
הש"ך בתקפו כהן אות קא וקצ יכול התופס לומר קיס לי.
אמנס צנידון דידן שהעוזד המליא לצית הדין את דפי הרישומים מיומן העבודה, ואילו המעביד אין צידו
רישומים להכחישו, נראה שאין בטענת המעביד כלום.